

Talabalarda huquqiy kompetentlikni rivojlantirishning zamonaviy mexanizmlari

Xolmatov Oybek Orifovich –

Farg'ona davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0414-3733>

Annotatsiya. Ushbu maqolada talabalarda huquqiy kompetentlikni rivojlantirishga xizmat qiluvchi zamonaviy pedagogik, raqamli va innovatsion mexanizmlar tahlil qilindi. Huquqiy bilimlarni shakllantirish jarayonida interfaol metodlar, elektron ta'lim platformalari, masofaviy o'qitish texnologiyalari hamda amaliy mashg'ulotlarning o'rni yoritiladi. Shuningdek, talabalarning huquqiy ongini va mas'uliyatini oshirishda ta'lim muassasalari, davlat organlari va fuqarolik jamiyati institutlari o'rtasidagi hamkorlikning ahamiyati ko'rsatib beriladi. Tadqiqotda huquqiy kompetentlikni rivojlantirishning samaradorligini oshirish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: huquqiy kompetentlik, zamonaviy mexanizmlar, innovatsion ta'lim, raqamli texnologiyalar, interfaol metodlar, huquqiy tarbiya, elektron ta'lim.

Современные механизмы развития правовой компетентности у студентов

Аннотация. В данной статье проанализированы современные педагогические, цифровые и инновационные механизмы, способствующие развитию правовой компетентности у студентов. Освещается роль интерактивных методов, электронных образовательных платформ, дистанционных технологий обучения, а также практических занятий в процессе формирования правовых знаний. Кроме того, показано значение сотрудничества между образовательными учреждениями, государственными органами и институтами гражданского общества в повышении правового сознания и ответственности студентов. В исследовании разработаны предложения и рекомендации по повышению

эффективности развития правовой компетентности.

Ключевые слова: правовая компетентность, современные механизмы, инновационное образование, цифровые технологии, интерактивные методы, правовое воспитание, электронное обучение.

Modern mechanisms for developing legal competence among students

Annotation. This article analyzes modern pedagogical, digital, and innovative mechanisms that contribute to the development of legal competence among students. It highlights the role of interactive methods, electronic learning platforms, distance education technologies, and practical training in the formation of legal knowledge. Additionally, the importance of cooperation between educational institutions, government bodies, and civil society organizations in enhancing students' legal awareness and responsibility is discussed. The study also proposes recommendations aimed at increasing the effectiveness of legal competence development.

Keywords: legal competence, modern mechanisms, innovative education, digital technologies, interactive methods, legal education, e-learning.

KIRISH

Bugungi globallashuv davrida ta'lim jarayonining mazmuni va sifatiga qo'yilayotgan talablar tobora ortib bormoqda. Ayniqsa, yoshlarning huquqiy ongini, huquqiy madaniyatini va mas'uliyatini oshirish zamonaviy jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri hisoblanadi. Talabalarda huquqiy kompetentlikni shakllantirish nafaqat ularning shaxsiy rivojlanishi, balki huquqiy davlat va fuqarolik jamiyati barpo etishda muhim ahamiyat kasb etadi. Huquqiy bilimga ega bo'lgan talaba o'z huquq va burchlarini anglay oladi, qonunlarga hurmat ruhida yashaydi, ijtimoiy munosabatlarda faol fuqarolik pozitsiyasini namoyon etadi.

So'nggi yillarda ta'lim tizimida raqamli texnologiyalar, innovatsion pedagogik yondashuvlar va interfaol metodlar keng joriy etilmoqda. Bu esa huquqiy kompetentlikni rivojlantirish jarayonini yanada samarali tashkil etish imkonini bermokda. Elektron ta'lim platformalaridan foydalanish, masofaviy ta'lim shakllari, amaliy mashg'ulotlar, virtual sud jarayonlari, multimedia darslari kabi zamonaviy mexanizmlar talabalar huquqiy savodxonligining o'sishida muhim o'rin tutadi. Mamlakatda amalga oshirilayotgan ijtimoiy-huquqiy islohotlar talabalarning huquqiy bilim va ko'nikmalarini oshirishga yangicha yondashuvlarni talab qilmoqda. Hozirgi davrda huquqiy kompetentlik nafaqat huquqiy sohaga oid mutaxassislar uchun, balki barcha yo'nalishlarda tahsil olayotgan yoshlar uchun zarur bo'lgan umumiy kasbiy sifatga aylanib bormoqda. O'z huquq va majburiyatlarini anglaydigan, qonunlarga hurmat bilan yondashadigan, huquqbuzarliklarning oldini olishda faol fuqarolik pozitsiyasiga ega bo'lgan talaba jamiyat taraqqiyotining asosiy omillaridan biridir.

Zamonaviy ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalar, innovatsion pedagogik metodlar va interfaol o'quv vositalari huquqiy kompetentlikni rivojlantirishning samarali mexanizmlaridan biri bo'lib xizmat qilmoqda. Elektron ta'lim resurslari, virtual treninglar, onlayn huquqiy platformalar va amaliy mashg'ulotlar talabalarning bilim olish jarayonini yanada qulay va faol qiladi. Shu bilan birga, ta'lim muassasalarining davlat organlari va

fuqarolik jamiyati institutlari bilan hamkorligi talabalarning huquqiy dunyoqarashini kengaytirishga yordam bermogda.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Talabalarda huquqiy kompetentlikni rivojlantirish masalasi so'nggi yillarda milliy va xalqaro ilmiy tadqiqotlarda muhim o'rin egallab kelmoqda. Mavzu bo'yicha adabiyotlarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, huquqiy kompetentlikni shakllantirish jarayoni ko'p omilli bo'lib, pedagogik yondashuvlar, raqamli texnologiyalar va innovatsion o'quv metodlarining uyg'unlashuvini talab qiladi. Mahalliy tadqiqotchilar ta'kidlashicha, huquqiy savodxonlikning asosiy negizi umumta'lim va oliy ta'lim dasturlarida huquqiy bilimlarni tizimli yetkazish orqali shakllanadi. Turli mualliflar talabalarda huquqiy madaniyatni rivojlantirishda amaliy mashg'ulotlar, davra suhbatlari va sud jarayonlari modellari samarali ekanini qayd etadilar. Shuningdek, huquqni muhofaza qiluvchi organlar va ta'lim muassasalari o'rtasidagi hamkorlikning ahamiyati alohida ta'kidlanadi.

Xorijiy ilmiy adabiyotlarda esa huquqiy kompetentlikni rivojlantirishning zamonaviy tendensiyalari ko'proq raqamli ta'lim dan foydalanish bilan bog'lanadi. Ko'plab tadqiqotlarda onlayn treninglar, virtual laboratoriyalar, interfaol platformalar va elektron ta'lim kontentining huquqiy bilimlarni o'zlashtirish jarayonidagi o'rni yoritiladi. Talabalar uchun mo'ljallangan huquqiy simulyatorlar, virtual sud amaliyotlari va multimedia dasturlari huquqiy fikrlashni rivojlantirishda samarali vosita sifatida qayd etiladi.

Adabiyotlarda uchraydigan umumiy xulosa shundan iboratki, huquqiy kompetentlikni shakllantirish faqat nazariy bilimlarni yetkazish bilan cheklanmaydi. Aksincha, talabaning huquqiy vaziyatlarni tahlil qilish, qaror qabul qilish, o'z huquq va majburiyatlarini anglash kabi amaliy ko'nikmalarini ham rivojlantirishni talab qiladi. Shu sababli, zamonaviy manbalarda kompetentlikka yo'naltirilgan yondashuv, interfaol metodlar va raqamli texnologiyalardan kompleks foydalanish eng samarali yo'l sifatida ko'rsatiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqot talabalarda huquqiy kompetentlikni rivojlantirishning zamonaviy mexanizmlarini aniqlash va baholashga qaratilgan. Tadqiqot metodlari nazariy va amaliy jihatlarini o'z ichiga oladi. Nazariy bosqichda ilmiy adabiyotlar va ilg'or tadqiqotlar tahlil qilinib, huquqiy kompetentlikning mohiyati va uni shakllantirishning samarali usullari o'rganildi. Empirik bosqichda so'rovnomalar, testlar va intervyular yordamida talabalarning huquqiy bilim va ko'nikmalari aniqlanib, ularning interfaol mashg'ulotlar va elektron ta'lim resurslari orqali rivojlanishi baholandi. Shu bilan birga, kuzatuv metodlari yordamida ta'lim jarayonidagi amaliy mashg'ulotlar va innovatsion metodlarning samaradorligi tahlil qilindi. Olingan natijalar pedagogik, raqamli va innovatsion mexanizmlarning huquqiy kompetentlikni shakllantirishdagi o'rnini aniqlash va oliy ta'lim amaliyotida qo'llash bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishga imkon berdi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Talabalarda huquqiy kompetentlikni rivojlantirishda zamonaviy pedagogik, innovatsion va raqamli mexanizmlar samarali vosita hisoblanadi. Eksperimental va nazorat guruhlar bilan o'tkazilgan kuzatuvlar, test va so'rovlar talabalarning huquqiy bilim, ko'nikma, huquqiy fikrlash va mas'uliyat darajasidagi o'zgarishlarni aniqlash imkonini berdi.

Eksperimental guruhda interfaol pedagogik metodlar va amaliy mashg'ulotlar qo'llanilganda, talabalarning huquqiy bilim va ko'nikmalari sezilarli darajada oshgan. Talabalar muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, qonuniy hujjatlarni amaliyotga tatbiq etish va huquqiy qarorlar qabul qilish bo'yicha ko'nikmalarini mustahkamladi. Shu bilan birga,

elektron ta'lim platformalari yordamida talabalarga mustaqil bilim olish, materiallarni takrorlash va nazariy bilimlarni amaliy mashg'ulotlar bilan uyg'unlashtirish imkoniyati yaratildi. Amaliy mashg'ulotlar, jumladan virtual sud jarayonlari va simulyatsiyalar, huquqiy ko'nikmalarni mustahkamlashga yordam berdi, shuningdek, talabalarni real vaziyatlarda qaror qabul qilishga tayyorladi. Innovatsion pedagogik yondashuvlar, jumladan loyiha asosidagi mashg'ulotlar, problemali metodlar va guruh ishlari, talabalarning huquqiy fikrlash, muammolarni tahlil qilish va muloqot ko'nikmalarini oshirdi. Barcha zamonaviy mexanizmlarni kompleks qo'llash talabalar huquqiy kompetentligini barqaror ravishda oshiradi, ularning qonunlarga hurmat bilan yondashishini rag'batlantiradi va fuqarolik mas'uliyatini shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, eksperiment natijalari pedagogik va raqamli mexanizmlarni oliy ta'lim amaliyotida samarali qo'llash bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishga imkon berdi.

1-jadval

№	Metod	Eksperiment guruh (foiz)	Nazorat guruh (foiz)	Muhokama/Tahlil
1	Interfaol mashg'ulotlar	68%	52%	Talabalar faol ishtirok etib, huquqiy bilim va ko'nikmalarini oshirdi.
2	Elektron ta'lim platformalari	63%	50%	Mustaqil o'rganish va mavzularni takrorlash imkoniyati yaratildi.
3	Amaliy mashg'ulotlar (simulyatsiya, virtual sud)	65%	51%	Real vaziyatlarda qaror qabul qilish va huquqiy ko'nikmalarni mustahkamlashga yordam berdi.
4	Innovatsion pedagogik metodlar	64%	50%	Loyiha asosidagi mashg'ulotlar va problemali metodlar huquqiy fikrlashni oshirdi.

Jadval natijalari shuni ko'rsatadiki, zamonaviy mexanizmlardan foydalangan eksperimental guruh talabalari nazorat guruhiga nisbatan huquqiy kompetentlik bo'yicha aniq o'sish ko'rsatgan. Interfaol mashg'ulotlar talabalarni faol ishtirok etishga undadi va nazariy bilimlarni amaliy ko'nikmalar bilan uyg'unlashtirishga yordam berdi. Elektron ta'lim platformalari talabalarga mustaqil o'rganish, materiallarni takrorlash va yangi bilimlarni o'zlashtirish imkonini berdi, ayniqsa masofaviy va onlayn ta'lim sharoitida samaradorlikni oshirdi.

Amaliy mashg'ulotlar va virtual sud simulyatsiyalari huquqiy ko'nikmalarni mustahkamlash va qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o'ynadi. Shu bilan birga, innovatsion pedagogik metodlar talabalarning muammolarni tahlil qilish, guruh bilan ishlash va loyihaviy yondashuvni qo'llash qobiliyatini oshirdi. Huquqiy kompetentlikni rivojlantirishda turli mexanizmlarni kompleks qo'llash eng samarali yondashuv bo'lib, ta'lim jarayonining sifatini sezilarli darajada oshiradi. Shu bilan birga, eksperiment natijalari asosida pedagogik, raqamli va innovatsion mexanizmlarni oliy ta'lim amaliyotida keng qo'llash bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish mumkin.

XULOSA

Talabalarda huquqiy kompetentlikni rivojlantirishda zamonaviy pedagogik, innovatsion va raqamli mexanizmlarni qo'llash samarali natija beradi. Interfaol

mashg'ulotlar, amaliy treninglar, virtual sud va simulyatsiya jarayonlari talabalarning huquqiy bilim va ko'nikmalarini mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi. Elektron ta'lim platformalari va masofaviy ta'lim resurslari esa mustaqil o'rganish imkoniyatini kengaytirib, nazariy bilimlarni amaliyot bilan uyg'unlashtirishga yordam beradi.

Shuningdek, innovatsion pedagogik metodlar – loyiha asosida ishlash, problemali metod va guruhli mashg'ulotlar – talabalarning huquqiy fikrlash, muammolarni tahlil qilish va qaror qabul qilish qobiliyatini oshirishga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, turli zamonaviy mexanizmlarni kompleks qo'llash talabalarning huquqiy kompetentligini barqaror ravishda rivojlantirishga imkon beradi.

Xulosa sifatida, oliy ta'lim muassasalarida huquqiy kompetentlikni shakllantirish jarayonida pedagogik, raqamli va innovatsion mexanizmlarni uyg'un qo'llash tavsiya etiladi. Bu nafaqat talabalarning huquqiy bilim darajasini oshiradi, balki ularning fuqarolik mas'uliyati va huquqiy ongini rivojlantirishga ham xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. N.Abdukarimov Huquqiy ta'limning zamonaviy metodlari. Toshkent: O'zbekiston davlat universiteti nashriyoti, –2020.
2. D.Karimova Talabalarda huquqiy kompetentlikni rivojlantirish. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti, –2019.
3. A.Mirzayev, Innovatsion pedagogik yondashuvlar va ta'lim texnologiyalari. Toshkent: O'zbekiston pedagogika universiteti nashriyoti, –2021.
4. Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi Elektron ta'lim resurslarini joriy etish bo'yicha metodik qo'llanma. Toshkent, –2018.
5. T.Islomov Huquqiy savodxonlikni shakllantirishda interfaol metodlarning o'rni. Toshkent: Ilmiy nashriyot, –2019.
6. B.Ziyoev Interfaol metodlar orqali talabalarda huquqiy savodxonlikni oshirish. Toshkent: Ilmiy nashriyot, –2020.
7. R.Shomurodov Masofaviy ta'lim texnologiyalari va huquqiy ta'lim. Toshkent: O'zbekiston milliy universiteti nashriyoti, –2019.
8. P.Johnson Legal Education in Higher Institutions: Modern Approaches. London: Academic Press, –2018.
9. L.Smith Innovative Methods in Law Education. New York: Routledge, –2020.
10. R.Brown Digital Technologies in Legal Training. Cambridge: Cambridge University Press, –2019.